

Hebben zij uw zegen?

**Handreiking voor het gemeenteberaad
over het zegenen van levensverbintenissen
anders dan man en vrouw**

Handreiking voor het pastoraat

Inhoudsopgave

Inleiding	1
1. Het beraad in de gemeente	3
Een paar opmerkingen over beraad	5
2. Een relatie in liefde en trouw	11
2.1 Het samenlevingscontract	11
2.2 Het geregistreerd partnerschap	12
2.3 Het huwelijk	13
3. Liturgische orden van dienst in het Dienstboek	15
4. Gezegend samenleven en de kerkorde	17
5. Veel gestelde vragen	23
5.1 Wat zegt de bijbel over zegenen?	23
5.2 Meermaals zegenen?	24
5.3 Is 'gezegend' in de ene gemeente ook 'gezegend' in de andere gemeente?	25
5.4 Welke route kun je het beste bewandelen?	26
5.5 Welke werkvormen zijn er mogelijk?	27
5.6 Wat nu als na bezinning geen consensus wordt bereikt?	27
Bijlage: Literatuur	29
Adressen	33

Inleiding

Met de inwerkingtreding in 2004 van de nieuwe kerkorde behoort het zegenen van andersoortige relaties dan een relatie tussen man en vrouw officieel tot de mogelijkheden binnen de Protestantse Kerk in Nederland. Ordinantie 5-4 benoemt het als volgt:

De kerkenraad kan - na beraad in de gemeente - besluiten dat ook andere levensverbintenissen van twee personen als een verbond van liefde en trouw voor Gods aangezicht kunnen worden gezegend.

In een notendop passeer in dit kerkorde-artikel een heel aantal zaken de revue. Allereerst, zo blijkt, is het zegenen van andere relatievormen niet vanzelfsprekend. Elke gemeente moet zich daarover afzonderlijk uitspreken en wel na een beraad. Deze handreiking wil gemeenten op dit punt behulpzaam zijn.

Hoofdstuk 1 gaat in op wat een 'beraad' precies is en wijst daarbij op een aantal aandachtspunten om een dergelijk beraad zo goed mogelijk te laten verlopen. Daarnaast meldt het kerkorde-artikel dat relaties als een verbond in liefde en trouw kunnen worden gezegend. Met andere woorden, ergens moet uit de relatie die mensen met elkaar hebben, ook iets van een zorgplicht spreken.

In hoofdstuk 2 worden de in Nederland geldende juridische vormen besproken waarbij partners hun zorgplicht ten opzichte van elkaar regelen. Net als een huwelijk tussen man en vrouw geschiedt de inzegening/zegening van de aangegane levensverbintenis in een kerkdienst. Het nieuwe Dienstboek deel II reikt hiervoor orden van dienst aan.

In hoofdstuk 3 wordt in het kort besproken wat de aard en de waarde is van deze 'orden van dienst'.

Tenslotte noemt het kerkorde-artikel het woord *zegenen*. Daarmee maakt de kerkorde toch een onderscheid tussen het huwelijk (waarbij over inzegenen wordt gesproken) en de andere relatievormen (waarbij over zegenen wordt gesproken). Een zorgvuldig taalgebruik in de gemeente is belangrijk.

Hoofdstuk 4 bespreekt het verschil tussen het woord 'zegenen' en 'inzegenen' en geeft een kritische beschouwing van het in de kerkorde gemaakte onderscheid. Het zegenen van andere relaties roept steeds weer vragen op.

In hoofdstuk 5 wordt een aantal veelgestelde vragen besproken en beantwoord.

Tot slot wordt in de bijlage een literatuurlijst gegeven.

De Werkgroep Homoseksualiteit, Ambt en Kerk hoopt u met deze handreiking van dienst te zijn.

Met vragen en opmerkingen over deze handreiking kunt u zich richten tot mw. P. Robbers-van Berkel. Zie het colofon voor haar adresgegevens.

1. Het beraad in de gemeente

Dit hoofdstuk is een bewerking van het artikel *Een beraad over het zegenen van huwelijksrelaties van mensen van hetzelfde geslacht en van niet-huwelijkse relaties*, naar Jaap Franken en Wim van der Wel.

In de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland wordt in de ordinanties het volgende gezegd:

‘De kerkenraad kan - na beraad in de gemeente - beslissen dat ook een andere levensverbintenis als een verbond van liefde en trouw voor Gods aangezicht in het midden van de gemeente kan worden gezegend.’
(ord. 5, art. 3, lid 9)

Het gaat hierbij om een andere levensverbintenis dan ‘een huwelijk van man en vrouw’. Daarmee wordt helder hoe een maatschappelijke ontwikkeling, waarbij homoseksualiteit en samenwonen in de Nederlandse samenleving steeds meer geaccepteerd zijn geraakt, ook binnen de kerken een plek heeft gekregen. Sinds 1999 is het bij wet geregeld dat het huwelijk ook door mensen van hetzelfde geslacht kan worden aangegaan. Maar het gaat in dit vraagstuk over meer dan alleen het zegenen van relaties tussen mensen van een gelijk geslacht. Het gaat ook om mensen die samenwonen en die relatie gezegend willen zien.

Nu laat de kerkorde het aan de plaatselijke kerkenraad zelf over om te bepalen - na beraad met de gemeente - of huwelijksrelaties tussen mensen van hetzelfde geslacht en niet-huwelijkse relaties ter plaatse kunnen worden gezegend.

Een verstandige verleggenheidsoplossing, met complicerende factoren.

- *Verstandig*: omdat gemeenten binnen de Protestantse Kerk heel verschillend van kleur zijn. Wat in de ene gemeente wellicht vanzelfsprekend is, is in een andere onbespreekbaar. Gun het gemeenten onder de paraplu van de ene kerk om hun dienst aan de Heer van de Kerk verschillend in te vullen.

- *Verlegenheidsoplossing*: omdat het aangeeft dat het volgen van de weg van de Heer soms heel moeilijk is. Zo moeilijk dat er verschillend gedacht wordt over hoe mensen hun liefde gestalte denken te moeten geven. En dat is buitengewoon pijnlijk, zeker daar waar voor mensen èn in de bijbel de liefde zo wezenlijk is. Complicerende factoren, omdat de gemeente die zich over dit onderwerp gaat 'beraden', zal merken dat het onderwerp veel oproept, en er binnen één gemeente zeer verschillend over zo'n onderwerp gedacht zal worden.

Over wat een beraad in de gemeente in kan houden, worden we al vroeg in de kerkgeschiedenis ingelicht. Het Nieuwe Testament staat bol van de spanning in de jonge gemeente. Die wordt geconfronteerd met een voor haar volstrekt nieuw fenomeen dat veel spanningen oproept: de toeloop van 'heidene[n]'. In dat proces heeft ook 'beraad' een belangrijke rol gespeeld. In dat proces wist de gemeente zich gedragen door Gods Geest.

Wat is een beraad?

Een beraad is een gesprek binnen de gemeente over een onderwerp, waarbij niet van tevoren vast staat wat de mening van de gemeente zal zijn over het onderwerp en waarbij ook van tevoren niet vaststaat wat voor beslissing er over het betreffende onderwerp genomen zal worden.

Het beraad kent een paar belangrijke spelregels:

- a. de inbreng van gemeenteleden wordt volstrekt serieus genomen
- b. deelnemers aan het beraad gaan met eerbied en respect om met elkaar en met elkaars overtuiging.

In feite houden beide spelregels in dat mensen als zelfstandige gelovigen serieus worden genomen (a) in hun overtuiging, en dat van hen verwacht wordt dat ze Paulus' oproep 'aanvaardt daarom elkaar ter ere van God, zoals Christus u aanvaard heeft' en 'acht in alle bescheidenheid de ander belangrijker dan uzelf' (b) in het verstaan in hun omgang met elkaar.

Een paar opmerkingen over beraad

Als mensen met elkaar een open gesprek aangaan, dan laat het eindresultaat zich niet voorspellen. Allerlei varianten dienen zich aan.

Bijvoorbeeld: voorstanders van het zegenen van relaties - anders dan het traditionele huwelijk - zijn in de meerderheid. Dat leidt ertoe dat men overgaat tot het zegenen van deze relaties. Maar als de tegenstanders in de meerderheid zijn, leidt dat ertoe dat men hier niet toe overgaat.

Maar ook: hoewel tegenstanders in de meerderheid zijn, laten zij toch toe dat het gebeurt. Of omgekeerd: hoewel voorstanders in de meerderheid zijn, gebeurt het toch niet vanwege de gevoeligheden van de tegenstanders.

Deze wijze van beslissen is niet nieuw. In Romeinen 14 en 15 zie je al een voorbeeld. De reden om zo met elkaar om te gaan ligt in:

'Aanvaardt elkaar daarom ter ere van God, zoals Christus ons heeft aanvaard.' (Romeinen 15:7).

Wie de ander aanvaardt, zal zich automatisch aan de volgende spelregels houden.

1. *Je neemt elkaar serieus op drie niveaus:*

- Het niveau van de kennis: je luistert en brengt de openheid op om te luisteren naar wat er voor gegevens zijn in bijbel, politiek en wetenschap en hoe je met die gegevens zou kunnen omgaan.
- Het niveau van de ervaring: wat heeft die ander meegemaakt op dit terrein?
- Het niveau van het gevoel: wat voor gevoelens roept het spreken over deze vraag bij de ander op?

Als je elkaar op deze drie niveaus serieus neemt, ontstaat er een klimaat van wederzijds respect. Want dat is de tweede spelregel.

2. *Eerbied en respect*

In het gedeelte in Romeinen 14 zijn er voor- en tegenstanders om je 'aan bepaalde dagen te houden'. Daarbij krijg je groepsvorming. De 'behoudende' groep gaat de 'nieuwlichters' veroordelen.

Je kunt de geluiden al horen: 'als je zoiets doet, waar blijf je dan', enz. De 'nieuwlichters' gaan de 'behoudende' mensen minachten. Ook die geluiden kun je je voorstellen: 'ouderwets gedoe; ze weten niet beter', enzovoorts.

Paulus geeft aan: als iemand iets vindt vanuit zijn/haar geloof, dan is dat te respecteren!

3. *Veracht elkaar niet en veroordeel elkaar niet*

Deze spelregel is misschien wel het moeilijkste! Degenen die het gesprek begeleiden zullen dan ook scherp moeten toezien dat de spelregels zo worden nageleefd dat er een echt beraad kan ontstaan.

Hoe voer je op een goede manier een beraad? Drie elementen zijn van onmisbaar belang:

- a. Een heldere route.
- b. Een heldere vraagstelling.
- c. De drie dimensies die voor mensen belangrijk zijn, dienen aan de orde te komen.

a. Een heldere route

Een onderwerp als dit bespreken, roept veel reacties op. Sommigen zullen blij zijn dat het 'eindelijk' aan de orde komt, anderen zullen er veel moeite mee hebben. Helderheid over het hoe en het wanneer van het onderwerp kan daarbij, zowel voor gemeente als voor kerkenraad, een houvast zijn in het beraad. Je weet wanneer je erover gaat praten, je plant hoe je erover gaat praten en je spreekt af wanneer je tot een besluitvorming komt. In elk geval horen bij een heldere route:

- De kerkenraad besluit dat dit onderwerp in beraad zal worden genomen. De kerkenraad neemt op dit moment zelf geen beslissing over wat hij van het onderwerp vindt; hij beperkt zich tot het besluit dat erover gesproken gaat worden en langs welk traject en met welke vraagstelling.
- Het kan raadzaam zijn om een aparte commissie te benoemen die dit beraad gaat begeleiden. Deze commissie blijft verantwoording verschuldigd aan de kerkenraad.

- De gemeente krijgt uitgebreid de gelegenheid zich over het onderwerp uit te spreken. Beraad vraagt om kleine groepen, waar mensen zich veilig kunnen uitspreken. Groothuisbezoek en/of wijkavonden lijken hiervoor het meest geschikt.
- Informatie kan via een reader en/of het kerkblad worden gegeven.
- Alle reacties worden gebundeld en in een rapport samengevat, dat op een gemeenteavond kan worden gepresenteerd. Het rapport moet in elk geval aan de kerkenraad worden aangeboden.
- De kerkenraad neemt aan de hand van het rapport (de gemeente gehoord hebbende) een beslissing. Hij legt die beslissing vast. Hoe de beslissing ook uitvalt, aan mensen die problemen hebben met de uitslag zal pastorale zorg moeten worden verleend.
- Een duidelijk tijdspad moet worden uitgezet.

b. Een heldere vraagstelling

Niet alleen een heldere route is van belang, een heldere vraagstelling is dat ook. Veel onnodige discussie kan worden voorkomen doordat helder is waarover het wel en waarover het niet gaat. Bovendien: als er eenmaal een besluit wordt genomen, moet de besluitvorming op de kerkenraad aansluiten bij de gesprekken die binnen de gemeente zijn gehouden. Hieronder vindt u drie varianten. In het eerste geval ligt het accent op het belang van zegenen voor mensen, in het tweede geval op het zegenen van niet-huwelijkse relaties en in het laatste geval op het zegenen van homoseksuele relaties.

Het zijn drie (voor een deel heel) verschillende invalshoeken om dit onderwerp te benaderen, die alle drie passen bij waar het in de kerkorde over gaat. Opgemerkt dient te worden, dat een vraagstelling de toonzetting van een beraad behoorlijk kan bepalen.

Er zijn drie wijzen van vraagstelling:

1. Wat is de waarde van de zegen voor mensen die duurzaam in liefde verbonden willen zijn?
2. Past het bij de wijze waarop wij hier als gemeente Christus proberen te dienen om niet-huwelijkse relaties te laten zegenen?
3. Past het bij de wijze waarop wij hier als gemeente Christus proberen te dienen om homoseksuele relaties te laten zegenen?

Bij vraagstelling 1:

- a. Wat betekent de zegen voor u aan het einde van de kerkdienst?
- b. Welke plaats heeft de zegen in uw dagelijks leven?
- c. Welke betekenis heeft de zegen voor uw eigen relatie als u die hebt?
- d. Kunnen wij beoordelen of de ene relatie voor Gods zegen in aanmerking komt en de andere relatie niet? Als dit zo is, hoe beoordelen we dat dan?

Bij vraagstelling 2:

- a. Komt het in uw omgeving (familie, vrienden, kennissen) voor dat mensen ongehuwd samenwonen? Hebt u er weet van wat het geloof voor deze mensen betekent?
- b. Welke betekenis heeft de zegen voor uw huwelijkseven als u getrouwd bent?
- c. Kunnen wij beoordelen of de ene relatie voor Gods zegen in aanmerking komt en de andere niet? Als dit zo is, hoe beoordelen we dat dan?

Bij vraagstelling 3:

- a. Komt het in uw omgeving (familie, vrienden, kennissen) voor dat homoseksuele mensen samenwonen? Hebt u er weet van wat het geloof voor deze mensen betekent?
- b. Is een homoseksuele relatie gelijkwaardig aan een heteroseksuele relatie?
- c. Kunnen wij beoordelen of de ene relatie voor Gods zegen in aanmerking komt en de andere niet? Als dit zo is, hoe beoordelen we dat dan?

c. Drie dimensies

Ervaringen uit het verleden (bijvoorbeeld rondom discussies over doopleiden aan het avondmaal) leren dat beslissingen niet alleen rationeel (bijvoorbeeld: wat zegt de bijbel ervan?) worden genomen. Minstens zo belangrijk is wat voor gevoelens dit onderwerp bij mij op roept. En een derde factor die meespeelt is: wat heb ik voor ervaring met dit terrein, wat heb ik er persoonlijk van meegemaakt of misschien in mijn naaste familie/vriendenkring gezien?

2. Een relatie in liefde en trouw

Sinds 1 april 2001 kunnen twee mannen of twee vrouwen in Nederland met elkaar in het huwelijk treden. Dit als gevolg van de 'Wet openstelling huwelijk'. Daarmee liep Nederland voorop in de wereld. De uitkomst van deze wet kan gezien worden als het resultaat van een lang proces.

Voorheen bestond er voor paren van gelijk geslacht geen andere mogelijkheid dan een aantal zaken te regelen via de notaris in een zogenaamd 'samenlevingscontract'.

De politiek vond dat er ook voor paren van gelijk geslacht een wettelijk geregelde samenlevingsvorm moest komen. Hiertoe werd in 1998 het geregistreerd partnerschap ingevoerd.

In de meeste opzichten is deze vorm gelijkwaardig aan het huwelijk. De laatste stap was de openstelling van het huwelijk voor paren van gelijk geslacht. Het principe van de gelijke behandeling was daarbij een belangrijk uitgangspunt.

In feite kennen we in Nederland nu drie manieren waarop mensen formeel ten opzichte van elkaar iets kunnen regelen: het samenlevingscontract, het geregistreerd partnerschap en het huwelijk.

De kerkorde spreekt bij het zegenen van een relatie over een relatie in liefde en trouw. Over 'hoe' dat formeel geregeld is, zegt de kerkorde niets. Het is dus aan iedere gemeente afzonderlijk om na te gaan welke relatievormen zij als een verbond van liefde en trouw zien.

We bespreken in het kort de drie wettelijke regelingen.

2.1 Het samenlevingscontract

Waar het 'geregistreerd partnerschap' en het 'huwelijk' voor een groot deel aan elkaar gelijk zijn, geldt dat niet voor het samenlevingscontract. Dat laatste is van een geheel andere orde. Het samenlevingscontract kan het beste gezien worden als een unieke regeling tussen twee partijen. Wat zij met elkaar afspreken, bepalen zij zelf. Zo kunnen de partners zelf bepalen of ze iets willen regelen met betrekking tot de zorgplicht voor elkaar. Bij het

geregistreerd partnerschap en het huwelijk geldt die plicht automatisch. Een samenlevingscontract heeft slechts juridische gevolgen voor de twee partijen die de overeenkomst zijn aangegaan. Bij een geregistreerd partnerschap of een huwelijk heeft de overeenkomst ook juridische gevolgen in de verhoudingen tot anderen.

Opmerkelijk is dat het samenlevingscontract ook daadwerkelijk verplicht tot samenwonen. Bij een geregistreerd partnerschap of een huwelijk is dat geen voorwaarde. Een ander belangrijk punt is dat er bij een samenlevingscontract geen aanverwantschap ontstaat. Als je een geregistreerd partnerschap of een huwelijk aangaat is dat wel het geval. De familieleden van de ene echtgenoot worden 'aangetrouwde' familie van de andere echtgenoot. De aanverwanten hebben ook bepaalde rechten. Het samenlevingscontract wordt gesloten ten overstaan van een notaris.

2.2 Het geregistreerd partnerschap

Het geregistreerd partnerschap werd door velen gezien als een alternatief voor het huwelijk, toen het huwelijk nog niet was opengesteld voor paren van gelijk geslacht. Nu dit wel zo is, is het geregistreerd partnerschap niet afgeschaft, maar blijven bestaan. Het is niet alleen een overeenkomst bestemd voor paren van gelijk geslacht, maar voor allen die om de een of andere reden niet kiezen voor het huwelijk. Het is wel of/of. Je kunt niet én een geregistreerd partnerschap hebben én getrouwd zijn.

Zoals gezegd zijn het geregistreerd partnerschap en het huwelijk in vele opzichten gelijk. Toch zijn er kleine verschillen. Eén van die verschillen is dat de partners bij het huwelijk de overeenkomst met elkaar aangaan door het geven van een 'jawoord'. Bij het geregistreerd partnerschap mag men zelf een vorm kiezen voor deze verklaring.

Ook is er een verschil als het gaat om de volgorde 'overheid' en 'kerk'. Wettelijk is het nog steeds zo dat de kerk alleen maar een huwelijk mag inzegenen nadat eerst het burgerlijk huwelijk is gesloten. Deze volgorde ligt

vast. Bij een geregistreerd partnerschap laat de overheid dat vrij en is het aan de plaatselijke gemeente hoe daarmee om te gaan.

Er is ook verschil als het gaat om het beëindigen van de overeenkomst. Bij een geregistreerd partnerschap kan dat zonder tussenkomst van de rechter als beide partijen ermee instemmen. Bij de ontbinding van een huwelijk komt de rechter er altijd aan te pas.

Als het gaat om de rechten en plichten van de partners ten opzichte van elkaar, is er geen verschil met het huwelijk. Het geregistreerd partnerschap wordt gesloten ten overstaan van een ambtenaar van de burgerlijke stand.

2.3 Het huwelijk

Het huwelijk als vorm van wettelijke overeenkomst tussen twee partners is niet nieuw. Het is alleen nieuw dat het huwelijk nu ook is opengesteld voor paren van gelijk geslacht. Het is dan ook onjuist om te spreken van een homohuwelijk. Dit laatste zou veronderstellen dat er naast het 'gewone' huwelijk ook nog een apart huwelijk zou zijn voor homo's. Dat is onjuist. De Nederlandse wetgeving kent maar één huwelijksvorm. We doen er daarom beter aan om in plaats van over 'homohuwelijk' te spreken over huwelijk tussen paren van gelijk geslacht.

Wie eerder een geregistreerd partnerschap had, kan dit laten omzetten in een huwelijk. Het is dus of/of. Het omgekeerde is eveneens mogelijk. Een huwelijk kan ook worden omgezet in een geregistreerd partnerschap. Het huwelijk wordt ook gesloten ten overstaan van de ambtenaar van de burgerlijke stand.

De samenlevingsvormen verschillen nog het sterkst van elkaar als het gaat om de geboorte van een kind. Bespreking daarvan valt buiten het bestek van deze brochure. Wie zich daarin wil verdiepen, kan informatie vinden in één van de folders van Postbus 51 (www.postbus51.nl).

3. Liturgische orden van dienst in het Dienstboek

Wie op zoek is naar liturgisch materiaal voor de zegening van levensverbintenissen zal zeker het tweede deel van het 'Dienstboek, een proeve' opslaan, getiteld 'Leven, Zegen, Gemeenschap'. Daarin wordt een viertal orden en een aantal keuzeteksten gegeven.

In de inleiding wordt stil gestaan bij het verschillende spraakgebruik van zegen en inzegenen, dat om kerkpolitieke redenen in de kerkorde gehanteerd is. In de kerkorde staat dat zowel het huwelijk van man en vrouw als een andere levensverbintenis (m/v, v/v, m/m) beschouwd wordt als een verbond van liefde en trouw voor Gods aangezicht. Dat is ook het uitgangspunt voor het Dienstboek.

Dit heeft tot gevolg dat niet elke willekeurige relatie in aanmerking komt voor een kerkelijke zegen. De afdwingbare zorgverplichting raakt het hart van wat de kerk met dit verbond van liefde en trouw bedoelt. Daarom zal van wie een trouwverbond wil laten zegenen ten minste een geregistreerd partnerschap of een samenlevingscontract met zorgverplichtingen worden gevraagd.

Liturgisch gesproken wordt er geen wezenlijk verschil gemaakt tussen 'inzegening' en 'zegening'. De structuur van de beide soorten trouwdiensten is gelijk, de vragen en de bewoording van de zegen zijn identiek.

De toelichting geeft aan dat de verschillende teksten van inleidingen en gebeden met een enkele taalkundige aanpassing onderling uitwisselbaar zijn. Een blik op de verantwoording over de herkomst van de teksten bevestigt dit in een oogopslag. Slechts de twee formulieren van klassiek gereformeerde komaf zijn uitsluitend voor het huwelijk van man en vrouw bedoeld en niet bruikbaar voor andere levensverbintenissen.

Het Dienstboek geeft vier orden: Dienst van Schrift, zegen en gebed (I en II) en Dienst van Schrift, zegen en maaltijd van de Heer (III en IV).

De orden volgen het stramien van de zondagmorgendienst. Bij de zegening kan gebruik gemaakt worden van verschillende vormen van inleiding en trouwgebed.

Opvallend is de inleiding 'Het is niet goed dat de mens alleen is' in orde II en IV, die bestaat uit een compilatie van bijbelteksten, waaronder ook enkele uit deuterocanonieke boeken als Jezus Sirach en Judith. Een aantal vriendschapsteksten, waaronder die over David en Jonathan passeert de revue. Deze tekst, die door één van de leden van de werkgroep Trouwvieringen werd samengesteld, is kennelijk bedoeld als een pendant van de inleiding en onderwijzing in de orden II en III voor de inzegening van het huwelijk.

Het geven van een bijbelse verantwoording met deze bijeengeraapte teksten behoort zeker niet tot de sterkste teksten uit deze orde, en maakt - hoe goed bedoeld ook - toch een geforceerde indruk.

Wie de teksten uit de orden en de aangedragen keuzeteksten doorneemt, komt tot de conclusie dat vrijwel alle aangeboden teksten zowel voor een huwelijksviering van man en vrouw als voor een zegening van twee mensen van het zelfde geslacht bruikbaar zijn. Naar teksten die uitsluitend geschreven zijn voor de zegening van een homoseksueel paar zal men hier vergeefs zoeken. Daarmee wordt de conclusie versterkt dat de Werkgroep Trouwviering van de commissie Dienstboek inderdaad geen liturgisch onderscheid gemaakt heeft en zorg gedragen heeft voor inclusieve teksten.

4. Gezegend samenleven en de kerkorde

De kerkorde zegt in ordinantie 5, artikel 3: *De inzegening van een huwelijk van man en vrouw als een verbond van liefde en trouw voor Gods aangezicht geschiedt in een kerkdienst.*

In ordinantie 5, artikel 4: *De kerkenraad kan – na beraad in de gemeente – besluiten dat ook andere levensverbintenissen van twee personen als een verbond van liefde en trouw voor Gods aangezicht kunnen worden gezegend.*

Eeuwenlang trad vrijwel iedere volwassene in het huwelijk. De huwelijkse levensstaat was zo overheersend, dat andere leefvormen daaraan werden afgemeten. Men was gehuwd, gehuwd geweest of ongehuwd. Een verstokte vrijgezel werd beschouwd als een zonderling, een oude vrijster als iemand die de boot had gemist. De monopoliepositie van het huwelijk hing samen met de overtuiging dat seksualiteitsbeleving en het krijgen van kinderen voorbehouden waren aan gehuwden. Nog geen veertig jaar geleden werd ongehuwd samenwonen in brede lagen van de bevolking streng afgekeurd. Godfried Bomans sprak met humor over mensen die ‘het huwelijk bedrieglijk nabootsen’. De volksmond was harder in haar oordeel en had het over ‘hokken’.

In luttele jaren heeft zich een stille revolutie voltrokken. Naast het klassieke, door staat en kerk erkende huwelijk van één man met één vrouw hebben andere leefvormen hun intrede gedaan en zijn maatschappelijk geaccepteerd. Sommige leefvormen hebben van overheidswege een zekere erkenning gevonden. Zo kregen duurzaam samenwonenden bepaalde rechten als erfrecht, alimentatie en pensioenrechten. In 1998 werd voor homo- en heteroseksuelen de mogelijkheid geopend een relatie officieel te laten registreren. Drie jaar later heeft het parlement een wetswijziging aanvaard, waardoor sinds 1 april 2001 twee partners van hetzelfde geslacht ook met elkaar in het huwelijk kunnen treden.

Wie wel, wie niet?

Van oudsher kunnen leden van de kerk hun huwelijk kerkelijk laten inzegenen. Betekent dit nu ook dat twee vrouwen of twee mannen die wettig met elkaar in de echt verbonden zijn, voor een huwelijkszegen in aanmerking komen? Bestaat die mogelijkheid eveneens voor paren die hun partnerschap hebben laten registreren? Worden er misschien nog andere relatievormen gezegend? En wat zijn de argumenten om dat wel of juist niet te doen? Het antwoord op deze vragen is niet zo eenvoudig te geven. Het beeld verschilt van kerk tot kerk. Zelfs binnen één en dezelfde kerk kunnen verschillende praktijken naast elkaar voorkomen. Dit laat zien dat de opvattingen nog niet overall uitgekristalliseerd zijn. Discussies zijn nog gaande. Verder moet er onderscheid gemaakt worden tussen officieel beleid van de kerken en de praktijk in gemeenten. Om met dat laatste te beginnen, op tal van plaatsen is het al langer regel geworden, dat paren die niet officieel met elkaar getrouwd zijn, hun relatie kunnen laten zegenen. Zo'n zegening heeft voor veel mensen een grote betekenis.

Gelijkwaardig

De Remonstrantse Broederschap is het eerste kerkgenootschap dat officieel besloten heeft een verzoek om een zegen van niet wettig gehuwde paren in te willigen. In 1986 werd het artikel in de kerkorde over het huwelijk vervangen door een paragraaf over levensverbintenissen: 'Twee mensen die ten overstaan van de gemeente of haar vertegenwoordigers beloven in liefde en trouw het leven met elkaar te zullen delen, kunnen over hun aldus aangegaan verbond in een kerkdienst de zegenbede laten uitspreken'.

De Remonstranten hebben zich uitgesproken voor een principiële gelijkwaardigheid van hetero- en homoseksuele relatievormen.

In 1995 volgde de synode van de Evangelisch-Lutherse kerk met de verklaring 'dat er geen theologische argumenten zijn die pleiten tegen het zegenen van mensen in hun belofte van bestendige vriendschap, trouw en toewijding'.

Ook de Algemene Doopsgezinde Sociëteit maakt bij het uitspreken van de

zegen over levensverbintenissen niet langer onderscheid tussen hetero- en homoseksuele relaties.

Bijbelgetrouw?

De beleidskeuze van de eerder genoemde kerkgenootschappen wordt lang niet door iedereen gedeeld. Critici suggereren, dat uitsluitend het 'klassieke' huwelijk van een man en een vrouw 'bijbelgetrouw' is, in overeenstemming met de bijbelse normen en waarden. Die voorstelling van zaken is wat al te simpel. Hoe eenduidig wordt er in de bijbel over het huwelijk gesproken? Sommige bijbelteksten spreken elkaar tegen, wat kan wijzen op een zekere ontwikkeling. Het feit dat Abraham met zijn halfzuster getrouwd is, wordt niet geproblematiseerd, terwijl een dergelijke relatie op andere plaatsen in felle bewoordingen wordt veroordeeld¹. Een ander voorbeeld is Jakob die achtereenvolgens met Lea en Rachel trouwt, terwijl elders nadrukkelijk verboden wordt om twee zusters als vrouw te nemen².

Polygamie op zich staat niet ter discussie. Polygame levensverbintenissen zijn in de bijbel bepaald geen uitzondering.

Kenmerkend voor de oudtestamentische wereld is het patriarchale karakter van de samenleving en dat geldt in het bijzonder voor huwelijk en gezinsleven. Er bestond een aanzienlijke rechtsongelijkheid tussen man en vrouw en daarmee samenhangend een dubbele moraal. Het verhaal van Juda en Tamar in Genesis 38 is daarvan een sprekend voorbeeld.

De vrouw was onderworpen aan haar man. Met de betaling van de bruidsprijs verkreeg hij de rechten op zijn bruid en werd het huwelijk bezegeld. Veelzeggend is in dit verband de formulering van het tiende gebod (Exodus 20:17). Het huwelijk was niet gebaseerd op de liefdeskeuze van beide partners, maar was een zakelijke transactie van de clans waartoe beiden behoorden.

We moeten dan ook constateren, dat de bijbelse werkelijkheid ver afstaat

¹ Vergelijk Genesis 12:13-20; 20:2-12 met Leviticus 18:9; 20:17; Deuteronomium 27:22; 2 Samuël 13:13.

² Genesis 29 tegenover Leviticus 18:18.

van het kerkelijk ideaal van een monogame en levenslange, op wederzijdse genegenheid gebaseerde levensgemeenschap van één man met één vrouw. Alleen al op grond van deze bijbelse gegevens kunnen we er niet omheen dat hét huwelijk niet bestaat.

Het huwelijk is een cultuurgebonden institutie en derhalve voortdurend aan geleidelijke veranderingen onderhevig.

De kerken zijn zich van deze ontwikkelingen natuurlijk ook wel bewust. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat in de kerkorde het huwelijk 'een verbond van liefde en trouw' genoemd wordt. Daarmee wordt in drie trefwoorden aangegeven wat de kerken verstaan als het wezen van het huwelijk.

Maar tegelijkertijd wordt erkend dat andere relatievormen eveneens een verbond van liefde en trouw genoemd kunnen worden. Dus dringt zich de vraag op waarin dan het verschil gelegen is. Concreet kan in de context van de Nederlandse samenleving gevraagd worden waarin het verschil bestaat tussen het huwelijk en een wettelijk geregistreerd partnerschap. Wanneer partners een zorgverplichting voor elkaar op zich nemen en bij een notaris een samenlevingscontract afsluiten, bestaan er evenmin dermate grote verschillen met het huwelijk dat dit een zegening principieel onmogelijk zou maken.

Verbond

De Samen op Weg-kerken konden bij het opstellen van hun nieuwe kerkorde voor de verenigde kerk, de Protestantse Kerk in Nederland, niet om het punt van de levensverbintenissen heen. Ook al omdat inmiddels de overheid het huwelijk had opengesteld voor twee mensen van hetzelfde geslacht. De Samen op Weg-kerken waren gedwongen kleur te bekennen. Vooral in de Nederlandse Hervormde Kerk gaf de kwestie aanleiding tot grote spanningen en moeizame discussies. Kwamen uitsluitend gehuwden in aanmerking voor een zegen, omdat het huwelijk gezien moet worden als een 'inzetting Gods' en daarom niet vergeleken kan worden met welke andere relatie dan ook? Is het uitspreken van een zegen over twee

homoseksuelen niet regelrecht in strijd met de bijbel? Voorstanders van het zegenen van levensverbintenissen betoogden dat het in de eerste plaats gaat om de kwaliteit van een relatie. Juist die zorg heeft de kerk er in het verleden toe bewogen zich sterk te maken voor het huwelijk: het huwelijk bood de beste garanties voor de meest kwetsbaren in een relatie, te weten de vrouw en eventuele kinderen. Het ging de kerk niet om de leefvorm op zich. En wat betreft de bijbelteksten over homoseksueel gedrag die altijd weer worden aangedragen: gaat het daar werkelijk om een veroordeling van alle homoseksualiteit? Of slaat de kritiek in bijbelteksten op heel specifieke situaties, die gebonden zijn aan de cultuur waarin de bijbel ontstaan is? Het bereikte resultaat (zie de artikelen uit de kerkorde boven dit hoofdstuk) draagt alle sporen van een compromis. In principe bestaat in de Protestantse Kerk de mogelijkheid levensverbintenissen te zegenen. Het wordt echter aan de kerkenraden overgelaten daarover een beslissing te nemen. Dat zal betekenen dat in sommige gemeenten alleen een huwelijk van man en vrouw ingezegend kan worden, terwijl elders ook trouwdiensten zullen worden gehouden voor paren die gekozen hebben voor een andere levensverbintenis.

(In)zegening

Sinds de invoering van het burgerlijk huwelijk is het de kerk wettelijk verboden een huwelijk te bevestigen (= sluiten). De huwelijkssluiting was eeuwenlang toevertrouwd aan predikanten van de publieke kerk – de latere Hervormde Kerk – en werd algemeen aangeduid als de 'bevestiging en inzegening' van het huwelijk. Sinds het begin van de 19^e eeuw blijft de taak van de kerk beperkt tot het zegenen van de gehuwden in een afzonderlijke trouwdienst of tijdens de dienst op zondagmorgen nádat het huwelijk ten overstaan van de ambtenaar van de burgerlijke stand gesloten is. Dat men in het verleden over de *inzegening* van een huwelijk sprak, houdt verband met het feit dat het begrip *inzegenen* naast een theologische, ook altijd een juridische betekenis heeft. Aan een zegening kan geen maatschappelijke en/of juridische status worden ontleend. Inmiddels heeft

de Protestantse Kerk besloten niet meer te spreken van een huwelijksbevestiging, maar wat betreft het woordgebruik van inzegening is men minder consequent. Men heeft het woord *inzegening* gehandhaafd, omdat deze terminologie inmiddels algemeen ingeburgerd is. Dit betekent, dat volgens de terminologie van de kerkorde een huwelijk tussen man en vrouw *ingezegend wordt, en dat* andere levensverbintenissen worden *gezegend*. De rituelen van het ene en het andere 'verbond van liefde en trouw' zijn evenwel hetzelfde.

Bronnen voor dit hoofdstuk zijn de artikelen van dr. C.F.G.E. Hallewas over dit onderwerp in het 'Ouderlingenblad' van december 2001 en in 'Open Deur' van februari 2003.

Dr. Hallewas is predikant van de Evangelisch-Lutherse gemeente te Ede en was lid van de werkgroep 'trouw vieren', die verantwoordelijk was voor het opstellen en bijeenbrengen van orden, teksten en gebeden voor trouwdiensten.

5. Veel gestelde vragen

5.1 Wat zegt de bijbel over zegenen? ³

In het bijbelse denken wordt de zegen vrijwel altijd herleid tot de Allerhoogste of nauw met Hem verbonden. Men is zich ervan bewust dat een mens niet over een zegen kan beschikken, deze kan enkel en alleen door God gerealiseerd worden.

- In het Oude Testament wordt het gezegend-zijn in verband gebracht met de processen van groeien en bloeien, in het bijzonder met de vruchtbaarheid van de velden, met een rijk nakomeling-schap, met welstand en aanzien (Deuteronomium 28:2-6).
- Zegen komt tot uiting in Gods handelen met heel de mensheid (Genesis 12:3).
- Het boek Job laat zien dat er van een oorzakelijk verband geen sprake is. De gemeenschap met God is het belangrijkste (Psalm 73:25 en volgende).

In het Nieuwe Testament worden er nieuwe facetten toegevoegd. Jezus zegent kinderen (Marcus 10:13-16), de maaltijd (Marcus 6:41), zijn volgelingen (Lucas 24:50 en volgende).

In andere teksten wordt de zegen nadrukkelijker verbonden aan de persoon en het werk van Christus. Daarmee wordt de lijn, die al in het Oude Testament zichtbaar werd van een gepersonifieerde en heilshistorische interpretatie van zegen doorgetrokken (Handelingen 3:26, Romeinen 15:29).

³ Verkorte weergave van: C. Hallewas, Zegen vieren, Boekencentrum, 1996, blz. 172-176.

Zegenspreuken zijn vaak een uiting van dankbaarheid of bewondering (1 Samuël 23:21, Lucas 1:68) en gaan soms gepaard met handoplegging (Genesis 48:14, Marcus 10:16).

5.2 Meermaals zegenen?

Stel, een homo/lesbo-paar leeft al een aantal jaren met een samenlevingscontract in een geregistreerd partnerschap. Bij gelegenheid van de partnerschapsregistratie is in een viering te midden van de kerkelijk gemeente, waarin zij meeleven, de zegen over deze twee mensen uitgesproken. Nu heeft het paar besloten gebruik te maken van de wettelijk gegeven mogelijkheid om in het huwelijk te treden. Zij komen bij de kerkelijke gemeente met de vraag om een trouwviering en een zegen. Wat doe je dan?

Tegen het houden van een trouwviering met zegening van de gehuwden pleit sterk dat deze twee mensen al eerder een zegen ontvingen voor hun samenleven in liefde en trouw. Met het uitspreken van de zegen is de zegen ook gegeven: de Eeuwige is hen in liefdevolle ontferming nabij. Er is bij de huwelijkssluiting in dit geval geen sprake van een wezenlijke verandering van hun situatie. Het is niet wenselijk vanuit de kerk de waarde van de reeds gegeven zegen in feite te verkleinen door nog eens te zegenen. Bovendien zou de kerkelijke gemeente door het houden van een trouwviering met zegening het idee versterken dat het nu pas 'echt' is en zodoende meegaan in een haast magisch sacramentele huwelijksopvatting, waartegen de reformatie zich juist heeft verzet.

Als het paar op deze dag een viering van dankbaarheid wenst, zijn daarvoor andere kerkelijke vormen dan de trouwviering te vinden.

Voor het uitspreken van de zegen over de gehuwden pleit dat de zegen geen éénmalig gebeuren is. Mensen kunnen op kruispunten van hun levensweg de zegen vragen en ontvangen. Het Dienstboek (deel II) geeft voorbeelden voor verschillende momenten van het leven. Zelfs voor het

aanvaarden van een reis wordt een vorm met zegening en handoplegging geboden. Een zegening zou zich vanuit dit gezichtspunt bezien kunnen richten op de weg die de gehuwden samen verder gaan, zonder daarbij in herhalingen van eerder ritueel te vervallen.

5.3 Is ‘gezegend’ in de ene gemeente ook ‘gezegend’ in de andere gemeente?

In de kerkorde (ordinantie 4-5) wordt bepaald dat de keuze om andere levensverbintenissen te zegenen wordt overgelaten aan de plaatselijke gemeente. In de praktijk zal dat betekenen dat het in de ene gemeente wel mogelijk is en in de andere niet.

Wat nu als een gezegend stel verhuist? Stel dat een pas gezegend stel gaat wonen in een gemeente die zich niet heeft uitgesproken over de mogelijkheid tot zegenen. In dat geval hoeft deze gemeente (bepaald door de synode in 2003) de gegevens omtrent het gezegend zijn niet over te nemen in het register van gemeenteleden.

Hoe dat kan? De kerkorde spreekt over twee registers voor de ledenadministratie. Een gemeenteregister waarin elke gemeente de gegevens bijhoudt van haar gemeenteleden en een register van alle leden van alle gemeentes van de Protestantse Kerk in Nederland.

De ledenregistratie wordt verzorgd door de SMRA. Als een stel gezegend wordt in een gemeente waar dat kan, neemt de kerkenraad de gegevens (gemeente en datum) op in het register van gemeenteleden (en geeft dat door aan de SMRA). Verhuist een stel nu naar een gemeente die daar principiële bezwaren tegen heeft, dan geeft de SMRA deze gegevens niet door ten behoeve van het register van gemeenteleden van deze gemeente. Wel blijven de gegevens bewaard in het landelijke register.

Zo zou je dus kunnen zeggen: ‘gezegend’ in de ene gemeente betekent niet automatisch ‘gezegend’ in de andere gemeente, maar wel ‘gezegend’ binnen de Protestantse Kerk in Nederland.

5.4 Welke route kun je het beste bewandelen?

Eerst zullen er enkele voorvragen beantwoord moeten worden:

- waarom bespreking van het thema
- welke invalshoek wordt gekozen
- hoeveel ruimte is er in de gemeente om deze gesprekken aan te gaan

Daarna is een volgende route mogelijk:

- bezinning kerkenraad
- informatie in kerkblad
- thema in groothuisbezoeken
- eventueel aanbod in vorming en toerusting
- theologische beschouwing in een leerdienst
- tweede gesprek kerkenraad over de reacties op de groothuisbezoeken
- gemeenteavond

Communicatie met de gemeente is van groot belang. Er moet helderheid zijn over waarom en waarom zó. Geef de procedure aan en geef helder aan wanneer naar een besluit toegewerkt wordt.

5.5 Welke werkvormen zijn mogelijk?

- Hang een paar flappen of rollen behang op en schrijf op elk één van de volgende begrippen: 'naar Gods beeld', 'verbond', 'trouw', 'zegen', 'liefde'. Vul deze lijst in de groep aan met punten waarover je wilt praten. Vraag iedereen in stilte hierop haar of zijn gedachten en associaties te schrijven. Bespreek met elkaar wat je raakt en probeer het gemeenschappelijke in de antwoorden te formuleren.

- Schrijf in kleine groepen om de beurt een zin op papier met als titel 'Waar liefde woont...'. Geef het papier door en reageer daarbij steeds op de vorige schrijver. Stop na een minuut of tien. Lees in de grote groep de verhalen voor en zoek naar het gemeenschappelijke⁴.

5.6 Wat nu als na bezinning geen consensus wordt bereikt?

Ondanks een zorgvuldige voorbereiding van de bezinning over het zegenen van paren van gelijk geslacht kan het toch gebeuren dat een gemeente er niet uitkomt. Sommige gemeentes vrezen die uitslag ook en beginnen daarom maar liever niet aan een bezinning. Hierbij zijn twee opmerkingen te maken. Bezinning is een voortgaand proces dat tijd vergt. Wat nu niet bespreekbaar is, is dat over een tijd misschien wel. Het is daarom belangrijk dat - als blijkt dat het bezinningsproces ertoe leidt dat er (nog) geen besluit kan worden genomen - dan wel wordt afgesproken wanneer het bezinningsproces weer wordt hervat.

De tweede opmerking betreft het begrip 'consensus'. Het begrip wordt soms zo opgevat alsof iedereen in de gemeente het ermee eens moet zijn. Dat is te ideëel gedacht. Er zullen altijd mensen zijn die een besluit voor hun eigen geweten niet kunnen verantwoorden. Iemand dwingen tot het geven van medewerking of steun kan dus ook niet.

Toch hebben we ook de eenheid van de gemeente op het oog. Hoe ga je daar nu mee om? In oude synodevergaderingen werd er gestemd volgens een dubbelbesluit. Eerst werd het onderwerp in een eerste ronde in stemming gebracht en in een tweede ronde werd gevraagd of iedereen ermee kan instemmen dat dit het door de meerderheid genomen besluit is. Een dergelijke stemming/peiling heeft twee voordelen. Als eerste laat het ruimte om ergens individueel anders over te denken. Ten tweede bepaalt het mensen erbij dat zij als individu deel uit maken van een gemeenschap. De vraag is eigenlijk: kun je je vinden in deze gemeenschap die dit besluit heeft genomen.

⁴ Jodien van Ark, Aandachtspunten voor kerkelijk beleid, *toer*, februari 2001, blz 17.

Bijlage: Literatuur

De titels in deze lijst zijn in rubrieken ondergebracht en van een korte omschrijving voorzien. Eerst wordt de meest recente genoemd, vervolgens aflopend naar jaartal van verschijning. Waar besteladressen bekend zijn, zijn die opgenomen. Veel oudere uitgaven zijn alleen nog antiquarisch te verkrijgen. Sommige zijn nog in bibliotheken te leen. Een groot aantal uitgaven bevindt zich ook in de bibliotheek van het Protestants Landelijk Dienstencentrum te Utrecht en kan daar op afspraak worden geraadpleegd.

Homoseksualiteit, bijbel, theologie en kerk

* C.F.G.E. Hallewas: *Zegen vieren, zegening van levens-verbintenissen*, Boekencentrum, Zoetermeer 1996.

De schrijver staat in dit boek stil bij de bijbelteksten tegen homoseksualiteit. De uitvoerige behandeling van de geschiedenis van het huwelijk, de kerkelijke praktijk van de (in)zegening e.d. maken dit boek tot een standaardwerk. Hallewas maakt duidelijk dat de zegen gegeven wordt aan mensen en niet aan instituties.

Alleen nog antiquarisch verkrijgbaar of te leen via de bibliotheek. Nog beperkt leverbaar via SLUB, Lutherse Burgwal 7, 2512 CB Den Haag, tel. (070) 364 80 94, e-mail: slubdenhaag@hetnet.nl.

* A. Kool (red.), M. van Hamert, J. Hoek, H. de Leede, M.J.G. van der Velden en P.J. Verhagen: *Homoseksualiteit en kerk. Om de voortgang van het gesprek*, Boekencentrum, Zoetermeer 1995.

De auteurs, allen behorend tot de Gereformeerde Bond, willen het gesprek op gang brengen en een veilige ruimte scheppen. Zij stellen indringende vragen bij de vanzelfsprekendheid waarmee in hun kring van de scheppingsordinanties wordt uitgegaan.

(Alleen nog antiquarisch verkrijgbaar of te leen via de bibliotheek.)

* J. Noordam: *De huiver van Leviticus. Ethiek en pastoraat rond homofilie en homoseksualiteit*, Boekencentrum, Zoetermeer 1994.

De auteur probeert met respect voor de bijbelteksten een pastorale benadering te vinden. Dit resulteert in begrip voor de mens met homofiele gevoelens, maar afwijzing van homoseksuele handelingen en levenswijze. Alleen nog antiquarisch verkrijgbaar of te leen via de bibliotheek.

* Hermine Pool e.a. (red.): *100 vragen over homoseksualiteit en kerk*, Narratio, Gorinchem 1992.

Vlot geschreven boekje met korte hoofdstukjes van verschillende auteurs over diverse vragen van geloof en theologie alsook de beweging rond homoseksualiteit en kerk. Encyclopedie-achtige opzet, geschikt voor snelle en eerste oriëntatie.

Besteladres: Narratio, Postbus 1006, Gorinchem

* Yko van der Goot, Dinand de Vries (red.): *Homosexualiteit en theologie*, Boekencentrum, Zoetermeer 1988.

Weergave van radio-uitzendingen in 'Rondom het Woord' (NCRV). Door direct betrokkenen wordt gesproken over ontwikkelingen in de kerken en de theologie: in het denken over bijbel en homoseksualiteit, de positie van homoseksuelen in de kerk en de eigen bijdrage die homoseksuelen kunnen geven aan theologie en kerkelijk leven.

Alleen nog antiquarisch verkrijgbaar of te leen via de bibliotheek.

* A.J.R. Brussaard e.a.: *Een mens hoeft niet alleen te blijven, een evangelische visie op homofilie*, Ten Have, Baarn 1977.

Nog altijd zeer lezenswaardig boekje dat voor velen in kerkelijke kring een eye opener was. De onderscheiding tussen geaardheid en praktiseren wordt vanuit een op het evangelie gegronde visie gezien als onhoudbaar en onbarmhartig.

In deze bundel ook een flink hoofdstuk 'Wat zegt de bijbel over homofilie?', de samenvatting van het gelijknamige, eerder verschenen boekje van ds. Jan van Veen.

Alleen nog antiquarisch verkrijgbaar of te leen via de bibliotheek.

Homoseksualiteit en zegening

* 'Waar liefde woont', themanummer *Open Deur*, februari 2003.

Vlot geschreven, zeer geschikt als gespreksmateriaal. Behandelt in de ruimere context van zegening op verschillende levensmomenten ook de zegening van homoseksuele levensverbintenissen. Geeft ook diverse verhalen en teksten.

Besteladres: Boekencentrum, Postbus 29, 2700 AA Zoetermeer, tel. (079) 362 82 82, e-mail verkoop@boekencentrum.nl

* H. L. van der Laan: *Mag de kerk homoseksuele levensverbintenissen zegenen?*, Barnabas, Heerenveen 2002.

De schrijver wil de vraag zo objectief mogelijk onderzoeken en zet een aantal argumenten op een rij. Hij komt tot de conclusie dat kerkelijke zegening niet moet plaatsvinden. In de boekhandel verkrijgbaar.

* 'Zegen vieren – over het zegenen van levensverbintenissen', themanummer van *toer*, tijdschrift met impulsen voor inspirerend kerkzijn, februari 2001.

Veel besproken themanummer van dit tijdschrift dat zich positief opstelt ten aanzien van zegening van homoseksuele levensverbintenissen. Geeft ervaringsverhalen over de gang van zaken in verschillende kerkelijke gemeenten en aandachtspunten voor het uitzetten van beleid. Geschikt als gespreksmateriaal. Uitgave van de Protestantse Kerk in Nederland in samenwerking met Boekencentrum.

Nog enkele exemplaren verkrijgbaar via j.van.dijk@pkn.nl. Op is op.

* *Gods Meesterwerk*, thema-uitgave van het Evangelisch Werkverband, 2001.

Een uitgave gestuurd aan alle SoW-kerkenraden ter voorbereiding op de besluitvorming in de synode over de zegening van niet-huwelijkse relaties. De auteurs komen tot de conclusie dat kerkelijke zegening niet moet plaatsvinden.

* 'Gezegend ben je', themanummer Open Deur, mei 2000.

Vlot geschreven, zeer geschikt als gespreksmateriaal. Behandelt in de bredere context van zegening op verschillende levensmomenten ook de zegening van homoseksuele levensverbintenissen. Geeft ook diverse verhalen en teksten.

Besteladres: Boekencentrum, Postbus 29, 2700 AA Zoetermeer, tel. (079) 362 82 82, e-mail verkoop@boekencentrum.nl

* Gert Marchal, teksten over zegening van relaties.

Dr. G.W. Marchal wijdt een aantal artikelen aan de zegening van relatievormen. Hij gaat onder andere in op het standpunt van het hoofdbestuur van de Confessionele Vereniging en reageert op ingezonden brieven. De Schriftgegevens worden besproken en er wordt uitgebreid geciteerd uit synodale handreikingen.

De teksten zijn te vinden op www.conf.nl

* *Zegen Vieren*, 1999.

Werkmap van de classis Assen over hoe in de gemeente na te denken over het zegenen van andere relaties.

* *Levensverbintenissen en sacrament in zegening*, 2001.

Studierapport Oud-katholieke Kerk

* *Tot zegen bereid*, 2003.

Pastorale brief over het vieren van vriendschap. Werkverband van

Katholieke homo-pastores.

* *Boeve e.a. (red), Levensrituelen en sacramentaliteit*, Gooi en Sticht, Kampen 2003.

Vooraf het artikel van Barnard, blz. 95-110, is zeer de moeite waard. Goede achtergrondinformatie.

* *Dienstboek een proeve (deel II), Leven, zegen, gemeenschap* (2004).

Als achtergrond zijn vooral lezenswaardig de bladzijden 797 tot 835.

Het dienstboek geeft ook modellen en teksten voor een zegenviering.

Werkgroep Homoseksualiteit, Ambt en Kerk

Een werkgroep van de Protestantse Kerk in Nederland

De werkgroep is breed samengesteld (man, vrouw, hetero, homo, gereformeerd, hervormd, luthers) en kan gevraagd en ongevraagd advies geven inzake homoseksualiteit (bij beroepingswerk). U kunt op de leden van deze groep een beroep doen voor advies of om uw gemeente te begeleiden.

Adres: Protestants Landelijk Dienstencentrum (PLD),
Ploni Robbers-van Berkel, Postbus 8504, 3503 RM Utrecht
tel. (030) 880 18 70, e-mail p.robbers@pkn.nl

Werkverband van homotheologen WHT

Een onafhankelijke organisatie van en voor homoseksuele predikanten in de protestantse kerken in Nederland

Internet: <http://wht.nederland.org/>

Vereniging van christelijke homo's en lesbiennes CHJC

Internet: www.chjc.nl

Landelijk coördinatiepunt groepen kerk en homoseksualiteit LKP

Een overkoepelend orgaan van verschillende groepen op het terrein van kerk en homoseksualiteit

Internet: www.lkp-lesbo-homo-en-kerk.org

Colofon

Informatie- en bezinningsmateriaal

voor het pastoraal kader
van de Protestantse Kerk in Nederland

Uitgave van de Protestantse Kerk in Nederland
Postbus 8504
3503 RM Utrecht
Tel. (030) 880 18 80
www.pkn.nl/pastoraat

Vragen n.a.v. het materiaal?

Sinds 1 januari 2008 zijn in de Protestantse Kerk in Nederland gemeenteadviseurs actief. De gemeenteadviseur is er om uw gemeente te adviseren op alle aspecten van het gemeentewerk. Ook pastoraat. Mocht u dus vragen hebben over of naar aanleiding van het materiaal, dan is de gemeenteadviseur er om die voor u te beantwoorden.

Graag wijzen we u ook op de mogelijkheid om rond diverse thema's een cursus te volgen. Zo is er de 'Basiscursus Pastoraat'. Maar er kan ook een cursus op maat gegeven worden die helemaal aansluit bij de vragen die in uw gemeente leven. Deze cursussen worden gegeven door de gemeenteadviseur.

U kunt de gemeenteadviseur die in uw omgeving werkzaam is bereiken via tel. (030) 880 18 80, e-mail servicedesk@pkn.nl en www.pkn.nl/gemeenteadviseur.

Aanvragen voor cursussen, of het bestaande aanbod aan cursussen, kunt u bekijken bij het Protestantse Centrum voor Toerusting en Educatie in Doorn, tel. (0343) 51 40 41, e-mail toerustingeneducatie@pkn.nl, www.pkn.nl/pcte. Het totale overzicht van pastorale handreikingen vindt u op www.pkn.nl/pastoraat > handreikingen en downloads.